

УДК: 631.115.9 Сейдикеримова К.Б., Дуйшобаева М.К.
Таласский государственный университет
г. Талас

**ТАЛАС ӨРӨӨНҮНДӨ ТООК ЧАРБАЧЫЛЫГЫН ӨНҮКТҮРҮҮНҮН
МАСЕЛЕЛЕРИ (ГЕРМАНИЯ-КЫРГЫЗСТАН)**

Эгемендүү Кыргыз Республикабыз жылдан жылга экономикалык абалы өтө оорлоп, жакырчылыкка жакындап бараткан кезде, жумушсуздук күчөп, товарлардын баасы өсүп инфляциянын деңгээли жогорулаган кезде кантип ушул экономикалык кризистен чыга алабыз деген суроо мени аябай түйшөлтү.

Менин келечектеги адистигим «айыл чарба экономистиги» болгондуктан, бул менин эң негизки милдетимдей сезилип, кризистен чыгууга өз салымымды кошсом деп алдыма максат койдум.

Албетте биз жаштарбыз, келечек биздики өзүбүзгө жана келечек урпактарга шарт түзүүбүз зарыл.

Мага дагы түрткү болгон нерсе 2009-жылы Германия мамлекетине жолдомо алып ал жакта Giessen шаарындагы, фермердик чарба «Geissler» көргөн тажрыйбам, мени чакан тоок чарбасын ачууга түрткү болду.

Анда эмесе менин чакан ишкердүүлүгүм боюнча кеңири маалымат берип кетейин.

Чакан бизнес-бул онүгүүсү Кыргызстандын келечегине чечүүчү таасир бере алышы мумкун болгон сектор. Бүгүнкү күндө дал ошол чакан бизнес менчик ээлеринин санынын көбөйүшүнө орто таптын түзүлүшүнө экономикалык жактан активдүү калктын үлүшүнүн өсүшүнө жана жаңы жумушчу оорундарын түзүүгө жигердүү көмөк көрсөтүүдө. Экономикалык туруксуздук тобокелге баруу коркунучун артырат, бирок ошол эле жагдайды туура баалап чыгаша менен пайданы болжоп биле алгандын мүмкүнчүлүгүн арттырат. Ишкердүүлүк түзүлүп жаткан бизнестин оригиналдуу жана мыкты иштелип чыккан идеясынан башталат.

Бизнес-идея бул келечектеги пайда алып келүүчү иштин, ишкердүүлүк иш аракетинин негизги түйүнү. Ишкерчиликте уюштурууда бизнес идеясын табуу керек. Бизнес-идеясын топтоодо тажрыйба эң негизги оорунду ээлейт.

Мен 2009-жылы айыл чарба онүктүрүү программасы ЕВАК менен Германия мамлекетине жолдомо алдым. Giessen шаарына практика өтүүгө бөлүндүм. Ал жерден Биоэкологиялык таза продукция өндүргөн фермердик чарбага «Geissler»-Био жумуртка жана эт өндүрүүчү чарбада 3 ай болдум. Ceissler чарбасында жалпы 23000 эт жана жумуртка багытындагы Голландия породасындагы тооктор багылат. Тоок сарайдын узундугу 24 метр, туурасы 12 метр. Ушул аянтта 3000 тоок кармалат жана 1,5 га жер жашыл багы менен болот. Тоютту экологиялык таза шартта өстүрүлүп багылган дан өсүмдүктөрү түзөт (жүгөрү, буудай, арпа ж.б.). Жумуртка 1⁰ С атайын бөлмөдө сакталат. Мындан тышкары жумуртка сорттоочу машина бар, бул машина 2 саатта 30000 жумуртканы салмагы боюнча 4 түргө болот.

LK=65 гр жогору L=54- 65 гр

_P
AG
E
_13
1_

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

M=45-54 гр S=45 гр ылдый

Салмагы боюнча бөлүнгөн жумурткалар автоматикалык түрдө коробкаларга түшөт да чыгып жаткан күндүн датасы коюлат.

Мен бир эле Германиянын тажрыйбасы менен чектелип калбастан Кыргызстанда дагы тоок чарбасына тажрыйба алууну чечтим. 2011-жылы «Ак-Куу» ААК Сокулук районундагы канаттуулар фабрикасында болдум. «Ак-Куу» канаттуулар фабрикасында 400000 тоок бар. Тооктор сарайдын ичинде үч қатар сеткаларда кармалып, 1 сеткада 4 тооктон турат. Мындан тышкары жумуртканын граммына жараша ондон ашык жумушчу адам кол менен көлөмүнө жараша бөлөт.

Эки мамлекеттен алган тажрыйбамдын негизинде өзүмдүн жекече тоок чарбамды ачууга кадам жасадым. Өндүрүштү уюштуруда рынокту изилдеп, керектөөчүнү табуу сунушталат. Муну маркетингдик план ишке ашырат. Пайда табуунун негизги жолу –бул маркетингдик изилдөө жүргүзүү болуп эсептелинет.

Рынокту изилдөөдө биринчи кадам – бул керектөөчүдөн сурамжылоо жүргүзүү. Сурамжылоо жүргүзүү үчүн керектөөчү эмнеге муктаждыгын, керектөөчүнүн суроо талабын билүүгө мүмкүн. Рыноктун сегментин билүүгө болот. Менин чакан бизнесим - тоок чарбачылыгын тандап алдым. Эң негизги продукциям эт, жумуртка болуп эсептелгендиктен сурамжылоого баардык суроолорду камтууга кадам жасадым.

Сурамжылоонун үлгүсү:

Анкета

1. Сиз Кытай жумурткасын сатып аласызбы? _____

2. Бир жумада канча жумуртка колдоносуз? _____

3. Өзүңүздүн чарбаңызда тоок кармайсызбы? _____

4. Бизде **Био** (экологиялык таза) тоок ферма ачылышын каалайсызбы? _____

5. Эгерде экологиялык таза эт жана жумуртка өндүрүлсө сатып аласызбы? _____

6. Сиздин аты жөнүнүз? _____

7. Жашаган жериңиз? _____

8. Канча жаштасыз? _____

9. Кошумча идеяңыз! _____

Күнү _____

__P колу _____

AG Сурамжылоо жүргүзүү үчүн Талас шаарынын 1000 жашоочуларынан
E алдым.

__13 __Алынган сурамжылоонун негизинде төмөнкү жыйынтыктарды алдым:

1_

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Био тоок фермасы ачылсынбы Таласта деген суроого - 100% ачылсын деп колдоо көрсөттү.

Өзүңүздүн чарбаңызда тоок багасызбы?

40% - тоок багышат;

60% - тоок багышпайт

Бул маалыматтын негизинде рынокто

60% - керектөөчү бар.

Керектөөчүнүн жумурткага берген баасы.

6 сом - 8% 7 сом - 32%

8 сом - 40% 10 сом - 20%

Жумуртканын сатуу баасы 8 сом болду. ___

Керектөөчүнүн тоок этине берген баасы:

36%-бааны билбейм; 24%-110-150 сом;

22%-350-400 сом; 18%- 200-300 сом;

Жыйынтыгында орточо сатуучу баа

250-300 сомду тузду.

___ Керектөөчүнүн товарга болгон көз карашы өтө кымбат эмес, Био (экологиялык таза), ассортимент (баардык үй канаттууларынын эти), баасы туруктуу өтө кымбат эмес.

Рынокту талдоонун негизинде, ишкерчилик менен иштөөнү чечтим. Тоок чарбамды «Био-Тал» деп атадым - бул Таласта биоэкологиялык таза шартта ондүрүлгөн продукция дегенди түшүндүрөт. Ишкердикте продукцияны туура тандоо керек. Негизги продукциям тоок болгондуктан, анан багыттарын изилдоону чечтим. Алгач тооктун тарыхына кайрылсак.

Үй канаттуусу тоок, түштүк чыгыш **Ази д=, Инди д=** жана **Индокит=йд=** жашоочу жапайы «банкив» тоокторунан келип чыккан. Алгач Түштүк чыгыш **Ази нын** жашоочулары **Индуст=р,** перстер «банкив» тоокторун ыйык канаттуу, таңды тосуучу катары багышкан. Б.з.ч бир нече жыл мурда колго үйрөтүлгөн

_P

AG

E

_13

1_

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Чарбамда жумуртка жана эт багытын алдым.. “Био-Тал” тоок чарбасында “хайлай” эт, жумуртка багытындагы жана “родонит” жумуртка багытындагы тооктор кармалат. Балапандар алты айда жумуртка алууга мүмкүн.

Каржы планын тцзщц керек.

Тоокту багууга кеткен чыгымдар (**100 баш тоок**).

_P
AG
E
_13
1_

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

1. Тоют:

- Жүгөөрү - 1000 кг X 15 с=15000 с
- Буудай- 500кг x 10 с= 5000 с
- Арпа – 1000кг x 10 с= 10000 с
- ЖМЫХ – 1000кг x 15 = 15000 с
- Акиташ, сөөк уну- 500 кг x 10 с = 5000 с

Жалпы: тоют 3,5 т= 50000 сом

2. Кошумча чыгымдар:

- ❖ электроэнергия – 2000 с
- ❖ Эмгек акы -3000 с
- ❖ Ветеринардык эмдөөлөр жана дезинфекциялоо - 10000 с

Жалпы: -**15000 сом**

Жалпы чыгым: 100 (баш тоокко)

1 жылга=**65000 с**

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

3. 100 баш тооктон кандай пайда ала алам?

□ Жумуртка орточо 220 шт x 100=22000 шт
22000шт x 8с=176000 с

□ Кыгы орточо 3 кг x 365= 1069 кг
1069 x 2,5= 2673 сом

Жалпы : 176000+2673=178673

Т=з=п=йд= 178673-65000=113673 с

1 тоок берщцчу п=йд== 11у6 сом

_____Алып барган ишмердик ишимди жыйынтыктап жатып алдыма эң чоң максат койдум Талас аймагына жогорудагы үлгүдөгү «Био-маркет» ачуу. Аны өнүктүрүп Кыргызстандын бүт аймактарынын жайылтуу. Кыргыз элин био-экологиялык таза продукция менен камсыздап, узак жашоого шарт түзүү. Атамекендик өндүрүштү өнүктүрүп, импорттук продукцияны сууруп чыгаруу.

Урматтуу кардарлар «Био-Тал» тоок чарбасынын дареги жогоруда корсотулгөн. Биз менен өнөктөш болууга жол ачык.

Ад=биятг=р:я

1. Нусубалиева Н. Бизнесин негиздери. –Бишкек, 2000.
2. Жунушалиева Г. Өз бизнесибизди ачабыз окуу куралы. –Бишкек, 2010.
3. Котлер Ф. Основы маркетинга. –Москва, 1999.
4. Развитие птицеводства. Метод. указания. –Бишкек, 2004.

